

INHOUD

IJburg
Uitbreiding NAVO

IJburg of een land zonder politieke strijd

De Tweede-Kamerverkiezingen van mei 1998 werpen hun schaduw vooruit. Recente verwickelingen in CDA en D66 rondom het lijsttrekkerschap wijzen er op, dat de voorbereidingen zijn begonnen. Men maakt zich op voor de strijd om de kiezer, een strijd die ongetwijfeld door velen van het etiket 'amerikaanisering' zal worden voorzien. Ach, was er maar sprake van 'Amerikaanse toestanden', dan gebeurde er tenminste nog eens iets! Natuurlijk, er is zat op te merken over Amerikaanse verkiezingscampagnes, maar zo erg als in Nederland kan het niet zijn. Want de Nederlandse politiek kent helemaal geen verkiezingscampagnes.

Waar gaat het om bij een politieke strijd. In de kern is het heel simpel. A wil iets, B wil iets anders, en C wil eigenlijk helemaal niks. In de campagne verkondigen A, B en C hun opvattingen. Ze verdedigen het eigen standpunt met kracht en wijzen op de onjuistheid en onwenselijkheid van de standpunten van anderen; ze proberen mensen te overtuigen van het eigen gelijk en te wijzen op de ongelukkige, foute, ja, mogelijk desastreuze keuze der anderen. Op die manier, in een open strijd, tracht men zoveel kiezers achter zich te krijgen, dat de eigen plannen liefst integraal uitgevoerd kunnen worden, onder leiding van eigen mensen.

En Nederland? Daar is alle politieke strijd in de kiem ge-

smoord. Onenigheid mag niet, meningsverschillen zijn ongewenst, laat staan het felle politieke debat, de harde confrontatie, het openlijke conflict. Het aanprijzen van de eigen politieke waar is hoogst verdacht, het aanpakken van de tegenstander een zonde – zoiets doe je niet. Politieke strijd op zijn Nederlands is het ontwijken van elkaar, en als dat niet lukt het pogen het toch vooral maar eens te worden, elkaar niet uit te sluiten en eendrachtig te werken aan een compromis; iedereen krijgt een beetje zijn zin want heeft vast wel een beetje gelijk.

Deze aaneenschakeling van voor een campagne funeste houdingen en gedragingen laat zich illustreren aan de hand van het IJburg-referendum. De voorwaarden voor een echte politieke strijd waren daar, meer nog dan bij verkiezingen voor een vertegenwoordigend orgaan, voorhanden: een concreet en belangrijk plan, heldere argumenten voor en tegen, een duidelijke keuze met dito gevolgen, en de winnaar zou winnen en de verliezer verliezen. Eindelijk een kans voor politici en andere betrokkenen om een campagne te voeren!

Het mocht niet zo zijn. Vanaf het moment dat de strijd ontbrandde – zeg: toen duidelijk werd dat de Vereniging Natuurmonumenten zich een serieuze tegenstander van de gemeente Amsterdam toonde – waren de verwijten en waarschuwingen niet van de lucht. Die waren niet zozeer gericht tegen inhoudelijke aspecten van het voor te leggen plan, maar hadden bovenal betrekking op de opzet en uitvoer-

ring van de campagne zelf. De Amsterdamse burgemeester Schelto Patijn zette de toon: de bemoeienis van Natuurmonumenten was ontoelaatbaar, al was het maar omdat het inzetten van betaalde krachten (een aantal werkstudenten, gedurende één weekeinde...) in een campagne volgens hem ondemocratisch was.¹ Patijn kreeg bijval van onder anderen de politicoloog en campagne-deskundige Philip van Praag, die met de Amsterdamse burgervader betreurde dat mensen waren ingehuurd voor het ophalen van handtekeningen. Hij deed een voorstel: stel een gedragscode in waarmee betrokken partijen afspreken af te zien van het kopen van reclamezendtijd en het plaatsen van advertenties in dag- en huis-aan-huisbladen. Laat ze afspreken af te zien van reclamebureaus, en laat de onafhankelijke referendumcommissie toezicht houden op het een en ander.² Zeg nou zelf, wat is de Nederlandse politiek zonder onafhankelijke commissies.

Ook de provincie Noord-Holland liet zien stevig geworteld te zijn in de Nederlandse politieke cultuur van schikken en plooiën. Er was een fonds opgericht om een compromis – inderdaad, ja – mogelijk te maken tussen de voor- en tegenstanders van IJburg. Noord-Holland trok de toezegging geld in het fonds te storten echter in 'vanwege het

halsstarrige verzet van Natuurmonumenten tegen de bouw van IJburg'.³ Wee degene die niet inschikkelijk meewerkt aan het compromis!

Kortom, over een brede linie werd de campagne rondom IJburg, die op een werkelijke slag om de kiezer dreigde te gaan lijken, betreurd, omdat het, in de voorzichtige formulering van NRC *Handelsblad*, ten koste zou gaan van de nuance en een 'digitalisering van de discussie' zou betekenen.⁴ Hoe breed die linie was, moge blijken uit het feit dat zelfs voorzitter Pieter Winsemius van Natuurmonumenten het referendum en de strijd om IJburg eigenlijk ten zeerste betreurde. Winsemius: 'Het is niet mijn eerste keuze. Sterker: ik vind het niks, helemaal niks.' Maar ja, hij moest wel, gedwongen door de gemeente Amsterdam, die niet 'evenwichtig' met de belangen van Natuurmonumenten was omgegaan⁵ – niet lang en redelijk genoeg heeft onderhandeld en overlegd. Een campagne als de voortzetting van overleg met andere middelen.

Misschien de meest vergaande, welhaast perverse formulering van het idee dat een politieke strijd geen strijd is maar het vermomde streven naar consensus en compromis, was een opmerking in een verhaal over inspraak van burgers in Dordrecht. Terwijl IJburg al lang uit het nieuws

verdwenen is werd terloops, zoals slechts mogelijk bij volsloopte vanzelfsprekendheden, gesteld: 'Waar het referendum over IJburg de pro- en antagonist in Amsterdam niet met elkaar verzoende [...]'.⁶ Een referendum als poging tot verzoening, een strijd tussen voorstanders en tegenstanders om toch vooral maar nader tot elkaar te komen? Zo'n opmerking, zo'n impliciete achterliggende verwachting ook, kan alleen maar in Nederland vlotjes uit de pen vloeien.

De IJburg-campagne leek op een echte campagne, en de kritiek erop was dan ook niet mals. Vanuit de aloude traditie van schikken en plooiën, overleg en compromis – niet zelden buiten het zicht van de gewone burger – is die kritiek goed te begrijpen. Maar dat betekent wel, dat de campagne in de aanloop naar de Kamerverkiezingen een voorzichtige, saai, flauwe zal zijn. Niets zo gevaarlijk als onenigheid immers, en we moeten later ook nog met elkaar door één deur en om dezelfde tafel. Ik zal niet eindigen met een verzoek om genadeloosheid en scherpslijperij. Maar mag het – ook ik ben in Nederland opgegroeid – alstublieft een ietsje meer zijn?

JOOP VAN HOLSTEYN
*Vakgroep Politieke Wetenschappen,
Rijksuniversiteit Leiden*

1. *De Telegraaf*, 13 januari 1997. Dat de gemeente Amsterdam vervolgens besloot om bijna een kwart miljoen te besteden aan een extra (!) campagne over het referendum (*de Volkskrant*, 17 januari 1997), ach, dat zal wel vanuit een heel

ander perspectief moeten worden gezien.

2. Philip van Praag, 'Gemeente kan zorg over referendum omzetten in daden', in: *de Volkskrant*, 22 januari 1997; zie ook Philip van Praag, 'Te weinig politici, te

veel spots', *Het Parool*, 15 maart 1997.

3. *de Volkskrant*, 6 februari 1997 en 10 februari 1997.

4. NRC *Handelsblad*, 15 maart 1997.

5. *Trouw*, 15-16 maart 1997.

6. *de Volkskrant*, 15 april 1997.

